
Informe al voltant de la Línia de Defensa Immediata de València

Autor: Css. Llegat Històric i Artístic
Aprovació: Ple, 26 juny 2023

I

Antecedents

Amb data 1 d'octubre de 2022 D. Angel Morales Rubio en nom de l'entitat Coordinadora en Defensa de los Bosques del Túria¹ es va adreçar al Consell Valencià de Cultura per tal d'informar-nos la seua voluntat de sol·licitar de la Generalitat Valenciana la declaració com a Bé d'Interès Cultural (BIC) de l'anomenada *Línia de Defensa Immediata a València*,² coneguda també com *Línia Immediata Puig-Carasols* a l'empara del que disposa l'article 27 de la Llei 4/1988 sobre Patrimoni Cultural Valencià en relació o conseqüència del 20 de la Llei 14/2017 de Memòria Democràtica i Convivència, i , alhora, demanar-nos informe avaluador de la iniciativa segons preveu l'article 7 de l'esmentada Llei de Patrimoni Cultural Valencià.

La presidenta de la Institució va encomanar la Comissió de Llegat l'estudi de la petició, que va recaure en els consellers sota signants.

II

L'objecte de l'estudi i informe

Ja a l'any 2008 la Comissió del Llegat Històric i Artístic d'aquesta institució va emetre un informe³, redactat pels consellers Vicente Muñoz Puelles i Jesús Huguet Pascual, sobre la qüestió, però a tenor de la nova petició i d'acord amb l'art. 20 de la Llei de Memòria Democràtica i per la Convivència en la Comunitat Valenciana, Llei 14/2017 del 10 de novembre, es va lliurar la nova petició a la Comissió de Llegat Històric i Artístic del C.V.C. per emetre un informe nou a tenor de la legislació ara vigent. Informe que en la Comissió s'encarregà als consellers Vicente González Móstoles i Jesús Huguet Pascual.

La Línia de Defensa Immediata de València ha estat objecte de varies informacions i de l'interès d'historiadors i arqueòlegs, tant per la seua possible utilitat com darrer mur defensiu, abans de València, en la Guerra Civil 1936-39 com per l'estat material de les obres que, com a conseqüència de no haver estat usades durant la conflagració ni destruïdes posteriorment, es conserven en gran part en condicions propícies per l'estudi.

¹ <https://www.coordinadorabosquesturia.org/>

² <https://www.fvmp.es/red/anexo-memoria-tecnica-justificativa-memoria-historica-2021/>

³ <https://cvc.gva.es/wp-content/uploads/303.pdf>

La Línia de Defensa Immediata, tal com assenyala l'historiador Edelmir Galdón,⁴ era el darrer alienament defensiu de les tropes republicanes front l'avanç de l'exèrcit de Franco. Però l'eficax actuació defensiva governamental a la Serra d'Espadà va impedir que es vera afectada ja que la Guerra 1936-39 va finalitzar abans que les tropes alçades arribaren als contraforts del Puig-Carasols.

III

Marc legal patrimonial

Com a quedat dit en el primer apartat de l'informe el marc legal patrimonial en què ha de basar-se és necessàriament el format per la Llei 4/1988 de Patrimoni Cultural Valencià⁵ i la Llei 14/2017 de Memòria Democràtica i de Convivència⁶ que ha renovat l'àmbit d'aplicació de la primera al incloure l'article 20 dos elements nous vinculats a la Guerra Civil.

Diu :

Article 20. Llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

*1. Tindran consideració de **llocs** de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana aquells **espais, immobles o paratges** que es troben en ella i revelen interès per a la comunitat autònoma, per haver-s'hi desenvolupat fets de singular rellevància per la **seua significació històrica**, simbòlica o per la seua repercussió en la memòria col·lectiva de la lluita dels valencians i valencianes pels seus drets i llibertats democràtiques en el període que abasta **des de la proclamació de la II República Espanyola, el 14 d'abril de 1931, fins a l'entrada en vigor de l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana, el 10 de juliol de 1982.***

*2. Es denominaran **itineraris** de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana els **conjunts formats per dos o més llocs** de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana que **coincideixen en l'espai i tinguen criteris interpretatius comuns de caràcter històric o simbòlic**, sense perjudici que concorrin altres valors rellevants de caràcter arquitectònic, paisatgístic o de tipus ambiental, etnogràfic o antropològic.*

Es tracta, doncs, de dos elements diferents: els llocs i els itineraris i la distinció està plena de sentit com s'exposarà més endavant.

Com a conseqüència de la Llei 14/2017 es va produir la modificació per ampliació de la Llei del Patrimoni Cultural Valencià introduint-hi una Disposició Addicional Cinquena que en el seu apartat Tercer estableix :

⁴ La batalla por Valencia, una victoria defensiva /Edelmir Galdón Casanoves. Valencia : PUV, imp. 2010

⁵ [Llei 4/1998 modificada per la Llei 9/2017 \(gva.es\)](#)

⁶ https://dogy.gva.es/datos/2017/11/13/pdf/2017_10176.pdf

Disposició addicional cinquena. Reconeixement legal de Béns Immobles de Rellevància Local, en atenció a la seva naturalesa patrimonial.

Tenen la consideració de béns immobles de rellevància local, i amb aquesta denominació hauran de ser inclosos en els respectius catàlegs de béns i espais protegits, les categories d'elements arquitectònics següents:

...

3. El patrimoni històric i arqueològic civil i militar de la Guerra Civil a la Comunitat Valenciana, a més dels espais singulars rellevants i històrics de la capitalitat valenciana, com tots aquells edificis que es van utilitzar de seu del govern de la República, a més dels espais rellevants que van utilitzar personatges importants de la nostra història durant el període de guerra de 1936 a 1939. Tots aquests immobles han d'estar construïts amb anterioritat a l'any 1940. En relació amb aquest patrimoni històric i arqueològic de la Guerra Civil, sens perjudici del seu reconeixement legal de bé de rellevància local a l'entrada en vigor d'aquesta llei, **la conselleria competent** en matèria de cultura, amb el col·laboració de la Junta de Valoració de Béns, **haurà d'executar un inventari específic d'aquests béns en el qual es diferenciarà explícitament entre béns protegits i béns només a documentar**, conforme a la seva relativa importància patrimonial. Així com els llocs de la memòria, que passaran a ser documentats per la seva importància històrica.

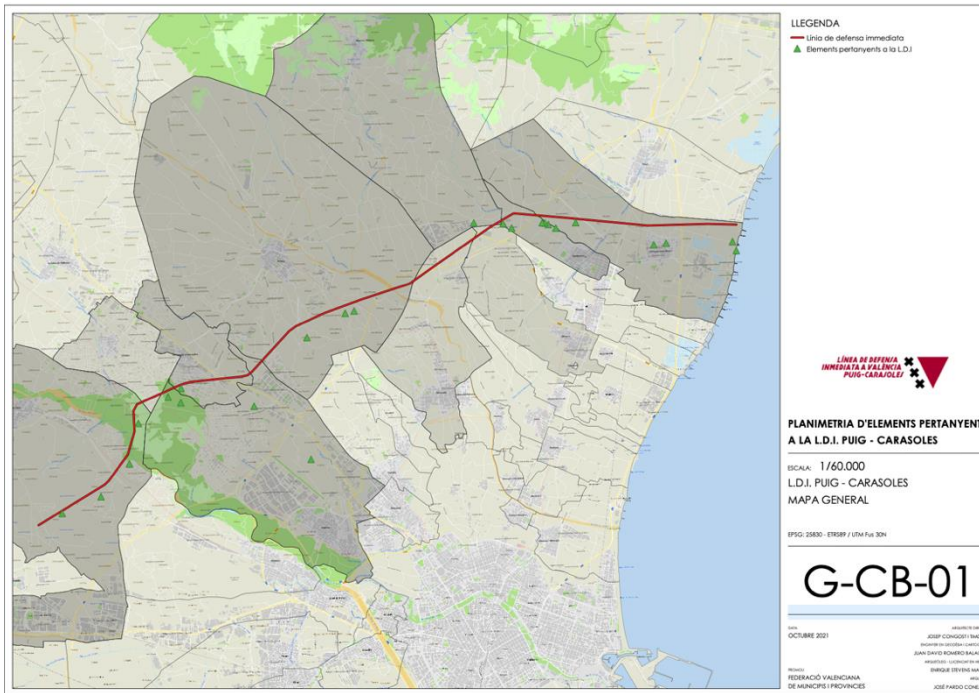
Hem de remarcar per la seua importància general que la Disposició estableix **ope legis** que els bens considerats adquireixen la condició de Bens de Rellevància Local.

III

Un inventari dels bens de la Línia de Defensa Immediata

Pel que respecta a la consideració o distinció entre bens a protegir o a documentar d'acord amb el criteri de la Junta de Valoració de Bens, que no ha procedit a establir-lo, cal assenyalar que l'estudi elaborat per la Federació de Municipis i Províncies a l'any 2021⁷, pel seu caràcter extens, i factura d'alta qualitat i rigor tècnic, permet considerar als autors d'aquest informe que els bens que componen la Línia de Defensa Immediata gaudeixen de la condició **de bens a protegir** d'acord amb la acurada documentació que l'Estudi conté.

⁷ <https://www.fvmp.es/red/anexo-memoria-tecnica-justificativa-memoria-historica-2021>

El susdit Estudi que mostra la figura adjunta abraça la totalitat de la LDI des d'El Puig de Santa Maria a les Il·lomes de Carasols, comprnent 9 municipis: El Puig de Santamaria, Rafelbunyol, Nàquera, Museros, Moncada, Bétera, Paterna, San Antonio de Benagéber, L'Eliaana i Riba-roja de Túria i 24 punts o localitzacions defensives, organitzades en 4 tipologies, trinxeres, centre de resistència, niu de metralladora i defensa costanera, cadascuna acompanyada d'una fitxa descriptiva amb imatges i text explicatiu de les seues característiques, com les que es mostren adjuntes.

2. FITXES

2.1. Explicació de la fitxa

Les fitxes es realitzen amb la voluntat de facilitar el treball de catalogació, que ha de realitzar l'Institut Valencià de Memòria Democràtica segons l'article 23 de la llei 16/2007. En aquest article es detallen també els aspectes que s'han de documentar en la catalogació, que són els que es reflecteixen en la fitxa.

a) Identificació del fitxer:
 D'acord amb el que s'indica en el text de la descripció de la planimetria, hem marcat la referència cartogràfica de la parcel·la on es troba i les coordenades del fitxer.

SORA 01	Tipus	Planeta d'Identificació 21 - Refinament
NIU DE METRALLADORA	Identificació cartogràfica	4600000000000000
	Coordenades UTM	30N 227985 4 438839

b) Identificació dels valors materials, històrics o simbòlics que es justifiquen la inscripció:
 Documentació dels valors materials que s'apliquen en cada element, una descripció del seu valor històric com a part de la LDI i un valor simbòlic en cas de que es tinga.

	Valors materials: Mur de ferrocarril en maons
	Valors històrics: Pertinença a la línia de defensa costanera.
	Valors simbòlics:

c) Descripció i determinació de les parts del fitxer que són objecte d'inscripció:
 Brevi descripció de l'element i l'entorn immediat dels components que el protegeix.

Descripció: Mur de metralladora de ferrocarril situat just al barri del Calatx Bent.	Part objecte de protecció: Mur de ferrocarril i els murs amb valor simbòlic que s'apliquen durant els treballs de recuperació.
--	--

Equip tècnic: Càngem Horacio Gálvez/Arce Octubre de 2021 **Pàgina 17**

MEMÒRIA INFORMATIVA I JUSTIFICATIVA

a) Determinació cartogràfica amb els coordenades geogràfiques corresponents:
 Determinació, tal i com es fa en el punt de la fitxa de planimetria, per poder ser localitzat i documentat el seu abast.

Informació cartogràfica:
 La delimitació de l'espai del fitxer ha estat determinada mitjançant el sistema de referència geogràfica UTM 30N, amb un sistema de coordenades que s'apliquen a la zona de treball.

b) Instruccions particulars de protecció i usos recomanats:
 Suggeriments d'actuacions a realitzar i usos recomanats.

Instruccions particulars de protecció:	Tipus d'actuacions:
	Reparació i manteniment.

c) Mesures cautelatives que calguen per a protegir i conservar el fitxer, d'acord amb el que preveu l'article 23 de la llei 16/2007:
 Documentació de les mesures que s'han prescrites en aquest fitxer.

Medides cautelatives:
 Segons l'article 23 de la llei 16/2007, pertany a l'entorn immediat dels components del parcel·lari, utilitzant a més un abast de fitxer de 10 m al voltant de cada element, s'apliquen les mesures cautelatives que s'indiquen a continuació.

Equip tècnic: Càngem Horacio Gálvez/Arce Octubre de 2021 **Pàgina 18**

El rigor que palesa l'estudi és manifest i ens portarà a certes conclusions més endavant.

IV

Una valoració conjunta de la Línia de Defensa Immediata.

De l'estudi històric exposat en l'apartat primer es desprèn amb certesa que cada un dels elements que configuren la LDI tenen la qualitat de "lloc" al estar formats per "espais, immobles o paratges que es troben en ella i revelen interès per a la comunitat autònoma, per haver-s'hi desenvolupat fets de singular rellevància per la seua significació històrica, simbòlica o per la seua repercussió en la memòria col·lectiva" com exigeix la Llei de Memòria Democràtica i de Convivència, la qual cosa els dona la consideració de Bens de Rellevància Local.

D'altra banda la LDI és veritablement un "conjunt format per dos o més llocs de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana que coincideixen en l'espai i tinguen criteris interpretatius comuns de caràcter històric o simbòlic".

Arribat a aquest punt hem de sostenir que el conjunt que constitueix la LDI té una consideració superior a la de la suma dels elements que han superat el pas del temps i la incúria cultural, perquè malgrat el seu estat incomplet i precisament per aquesta raó, afegeix un sentit de totalitat i de unitat que el situa en un plànol superior, que és els dels Bens d'Interès Cultural.

En aquest sentit recordem el contingut de la Llei de Patrimoni Cultural Valencià que estableix en l'article 2 :

Article 2. Classes de béns.

*Els béns que, als efectes d' aquesta Llei, integren el patrimoni cultural valencià poden ésser: a) Béns d' Interès Cultural Valencià. Són aquells que per les **seues singulars característiques i rellevància per al patrimoni cultural són objecte de les especials mesures de protecció, divulgació i foment** que es deriven de la seva declaració com a tals.*

Per últim cal subratllar que la categoria dintre de la qual s'hauria de classificar el futur BIC hauria d'ésser la de **Conjunt Històric** que s'ajusta perfectament al que s'ha exposat anteriorment perquè és tracta d'un conjunt discontinu, delimitable i amb entitat cultural pròpia i independent dels valors dels elements singular que la integren, en aquest cas Bens de Rellevància Local.

Així ho exposa la Llei 4/1988:

Article 26 Classes 1. Els Béns d'Interès Cultural seran declarats atenent a la següent classificació:

A) Béns immobles. Seran adscrits a alguna de les categories següents:

...

b) Conjunt Històric. És l'agrupació de béns immobles, contínua o dispersa, clarament delimitable i amb entitat cultural pròpia i independent del valor dels elements singulars que la integren.

Després del que s'ha exposat i valorat és necessari establir que l'adequació de la Línia de Defensa Immediata als continguts de la definició patrimonial és ben ajustada i que, per tant, gaudeix del continguts necessaris i en el nivell exigible per a ser considerada com a Bé d'Interès Cultural Valencià dins de la Categoria de Conjunt Històric.

Aquest Informe es lliurarà al Peticionari, a la Conselleria de Cultura i Patrimoni i al protocol habitual